

در بیان شورش میرزایان نادیب و تخریب آنها و تخریب ولایت گجرات

ابراهیم حسین میرزا و محمد حسین میرزا و مسعود حسین میرزا و عاقل حسین میرزا پسران محمد سلطان میرزا که سلسله او بحضرت صاحبقران امیر تیمور گورکان میرسد بمقتضای بد طبیعت و بد خوئی مصدر شورش میشدند و بنحان زمان و بهادر خان سخن یکے نموده در ممالک محدود خللی انداختند و محمد سلطان میرزا پدر آنها بمقتضای پیرانه سری در پرگنه عظیم پور سرکار سنهیل جاگیر خود میگذازید در نیولا که خان زمان و بهادر خان بمکافات کردار خود رسیدند میرزایان فتنه فساد بر دست خود با گرفته باعث اختلال در ممالک شدند چون ریایات عالیایات بسمت پنجاب نهضت فرموده قابو یافته از سنهیل برآمده دست بتاراج و تاخت و راز کردند و بعضی جاگیر داران را کشتند مال و متاع و جاگیر آنها متصرف شدند و در دلی رسید ه قلعه را محاصره نمودند اینمینی باعث ازار و اضرار خلایق و شورش عظیم در ممالک محدود گردید انحضرت از استماع این سانحه از پنجاب بسمت دلی روانه گشتند میرزایان از خبر نهضت موکب عالی دست از محاصره قلعه دلی برداشته بطرف مالوه رفتند و انولایت را از محمد قلی برلاس که یکے از امرائے بادشاهی بود گرفته تا هند متصرف خود و آوروند و بعد نزول ریایات عالیایات اقبال در دلی جیوشش منصوره باستیصال میرزایان بد مال تعیین کردند دران زمان سلطان محمود والی گجرات فوت شده بود و چنگیز خان غلام سلطان محمود دران ولایت علم ریاست می افراشت میرزایان تاب مقاومت عساکر بادشاهی نیاورد و در دلی و ولایت مالوه از حیز امکان خویش بیرون دانسته در گجرات رفته بچنگیز خان پناه بردند از آنجا که استاماد خان گجراتی که او هم از امرائے سلطان محمود بر سر احمد آبا و بچنگیز خان محاربه داشت چنگیز خان رسیدن میرزایان فتنیت دانسته بهر وجه جاگیر ایشان مقرر کرد چون شرارت جلی داشتند و رانجانیز صحبت آنها دست نگاشت با چنگیز خان جنگ کرده بطرف خاندیس رفتند و از آنجا باز بمالوه آمدند بعد از آنکه جرجان حبشی چنگیز خان را کشت و در ولایت گجرات خللی رود او میرزایان از مالوه باز بسمت گجرات رفته قلعه چانپانیر و سورت بے جنگ گرفتند و پس از آن قلعه بهر وجه رانیز متصرف شده قوت و مکننت بهرسانیدند چون انمقدمه بعرض والا رسید تغییر ولایت

گجرات و تخریب میرزایان بخاطر قدسی مصمم نموده بدولت و سعادت متوجه آن سمت شدند
 بعد رسیدن در حوالی گجرات سلطان مظفر عرف نتهو والی آن ولایت را که از اولاد سلطان بہادر
 لعل خور و سال بود و بسبب نافرمانی امرایان خویش و استیلائے میرزایان سر اسبگشت
 دستگیر کرده آور دند انحضرت از روسے ترحم جان بخشی او فرموده در قید نگاہداشتند بعد
 چند گاہ او قاپو یافته گریختہ رفت اعتماد خان خواجہ سرا کہ مدار آن ولایت بر بود و دیگر
 امرائے اندیاز آمدہ بہلازمت شرف اندوز شدند و سببہ جنگ انملک مسخر گردید و
 احمد آباد کہ جامع مصر است از فروغ قدم مہینت لزوم رونق یافت و میرزا عزیز کوکلتاش
 خان ولد حسان اعظم شمس الدین محمد اتکہ خان را بخطاب خان اعظم کہ مورد ثنی او بود سرسراز
 فرمودند و بصوبہ داری گجرات مقرر کردند و بعد انتظام مہام گجرات در بند کنبہایت سی کر وہ
 احمد آباد تشریف بردہ سیر دریلے شور نمودند و ازان سمت معاودت فرمودہ بہ
 استیصال میرزایان متوجہ شدند و بر قصبہ سرنال بنفس نفیس خویش میرزایان جنگ نمودند
 آن بہ اختران تاب سطوت بادشاہی نیار وہ منہزم گشتند و ہر یکے بہر طرف روانہ شد
 آنحضرت بعد نسیخ و ظفر بہست سورت تشریف بردند و رینولار اسبے علیخان برادر محمد خان
 حاکم خاندیس ملازمت نمودہ مصدر خدمات گشت در حوالی سورت روزے از شجاعت
 و مردانگی راجپوتان سخن در میان آمد کہ جان در پیش این گروہ قدری و قیمتی نذار و چنانچہ
 بعضے راجپوتان بر چہ را کہ ہر دو طرف سنان داشتہ باشد بدست یکے میدہند کہ
 مضبوط گرفتہ بایستد و دو کس مردانہ و پنجشم سرا کے سنان ہر دو طرف بر چہ ماجاوی
 سینہ خود داشتہ رو برو میدوند حتی کہ سنان ہر دو در آمدہ از پشت میگذرد
 و آن ہر دو مردانہ نزدیک یکدیگر رسیدہ با خود ہا تلاش مینمایند انحضرت باستمع این معنی
 فی الفور شمشیر خاصہ را دستہ دیوار ہنادرہ نوک تیغ بر شکم مبارک داشتہ فرمودند کہ
 با خود ہر سزدارم کہ ہر دوش راجپوتان بھل ارم بہتر انکہ بہین شمشیر حلقہ کنم از ظہور این مقدمہ
 حاضران بساط عزت را غریب حالتے روسے داد در میوقت راجہ مانسنگہ از روسے
 اخلاص چالاکي نمودہ چنان دستے بر شمشیر خاصہ زد کہ از دست انحضرت بر زمین افتاد و
 قدرے مابین انگشت زو سبابہ خاقان زمان بریدہ شد انحضرت از روسے خشم راجہ مانسنگہ
 را بر زمین انداختہ زیر کردند و سید مظفر سلطان گستاخانہ دست مجروح انحضرت را تاب

داود را جس را خلاص گردانید و درین تلاش از خم بیشتر گردیده شد در اندک
ایام از معالجات زخم اندام یافت و شجاعت و جانبازی آنحضرت بر عالیان هویدا
گشت **قطعه**

مرگ در چشم هر که خواهد بود   در شجاعت بزرگوار بود
هر که جان را عزیز میدارد   با جهانداریش چکار بود

بعد فتح قلعه سورت و جمعیت خاطر از سرانجام اموران نواحی در احمدآباد نزول
اقبال اتفاق افتاد آب و هوا کے ان شہر بر مزاج اقدس ناخوش آمد فرمودند در حیرتم
کہ بانی این شہر را کدام لطافت و خوبی منظور نظر افتاده بود کہ در چنین سرزمین بے فیض
بہ ہمہ چیز شہر اساس نہادہ بعد از و دیگران را چه فایده ملحوظ بود کہ عمر گرامنایہ در اینجا گذرانیدہ
اند ہواشیش با جمع طبایع مخالف و ایش تمامی امزجہ ناگوار و زمینش کم آب و پُرریگ وان
بوم گرد و غبار کے بجدی دارد کہ در وقت شدت باد پشت دست محسوس نیشود و در وقت
متصل شہر غیر از ایام بارش پیوستہ خشک می باشد چاہہا اکثر شور و تلخ تالاب ہا کہ سواد
شہر واقع است بصابون گاڈران دوزغ اب می شود مردم اعیان کہ بقدر بضاعتی دارند
در تہ خانہائے خود بر کہ ساختہ تمام عمارت خانہ را از چونہ و گچ انچنان تعبیه می کنند کہ آب
باران پاک و صاف از تمام عمارت دران بر کہ میرسد و تمام سال از ان بر کہ اب می خوردند مضر
آبے کہ ہرگز ہوا در و سرایت نکند در راہ بر آمد بخار نداشتہ باشد ظاہر است برون شہر بجای
سبزہ دریا عین تمام صحرا از قوم زارا است و نیسی کہ از روسے ز قوم دزد فیض ان معلوم با بکہ
تمام ان دیار زبون اب و ہوا منظر رنج و بلاست گویا کہ قطع دوزخ است کہ آفریدگار بر
زمین آوردہ لیکن از حسن و ملاویز تمام آن مرز بوم پری خیز است ہوشان شیرین لب
و گلزاران سیر غنچب مانند شاہان خلج در نہایت خوبی و زیبائی و بشال حران جنت
در فایت جمال و رعنائی و اہل آن دیار تمامی دولت مند و پاکیزہ روزگار نیکو منظر فرخندہ
اھوار بسان و رویشان ریاضت کیش بر جاودہ خدا جوئے و حق پرستی و مانند ساکنان
بہشتی وارستہ از خطرہ افلاس و تنگدستی حیرانم کہ دران قطعہ دوزخ حران بہشت
چگونہ واروشدہ اند و اہل دول دران دیار بلاخیر چہ طور محفوظ ہستند و چہ نوع زندگانی
صرف میکنند **مقطع**

ذآب و ہوائے دران سرزمین   پدیدار شد دوزخ اندر زمین
وے ساکنانش ہمسائل ہوش   ہمہ خوش معاش و ہمہ نغز پوش
ہمہ اہل دولت ہمہ خوب رو   ہمہ اہل دانش ہمہ نیک خو
زحیرت دل من فراشیدہ گشت   بدوزخ رسیدند اہل بہشت

القصہ ہنگامے کہ آنحضرت احمد آباد نزول اقبال فرمودند ابراہیم حسین میرزا و مسعود حسین میرزا
فرصت یافتہ بہست اکبر آباد آمدہ رو بہ ملی آور و نڈازا انجا بسنبہل رفتند حضرت خاقان
زمان بہستماع اینخبر از احمد آباد بہست اکبر آباد نہضت فرمودند ابراہیم حسین میرزا و
مسعود حسین میرزا باوازہ نہضت موکب والا از سنبہل روانہ شدہ براہ و بیالپور و
بہ پنجاب آوردند خانبہان حاکم پنجاب کہ ہم نگر کوت داشت و کار بہ نزدیک رسانیدہ بود
براجہ انجا مصاکم نمودہ باستیصال میرزایان روانہ شد و در عالی تہتہ تابع ملتان رسیدہ
مخار بہ نمود و بانڈک جنگ مسعود حسین میرزا دستگیر گر دیدہ و ابراہیم حسین میرزا گر نجات
انطرف ملتان در خانہ بلوچی ستوارے گشت بلوچان ادا بہست آوردہ بسعید خان
حاکم ملتان سپردند و او بزخمی کہ در جنگ تہتہ رسیدہ بود قالب تہی کرد و مسعود حسین میرزا
را خانبہان بجزور مقدس فرستاد آنحضرت جان بخشی نمودہ محبوس فرمودند بعد چند گاہ
بزندان عدم گرفتار شد و محمد حسین میرزا کہ در جنگ عقبہ سرنال منہزم شدہ بطرف دولت
آباد دکن رفتہ بود ازان سمت باز در تہجرات رسیدہ شورش نمود و باتفاق اختیار الملک
گجراتی کہ ازامراسے الملک بود محاصرہ قلعہ احمد آباد کرد خان اعظم کوکلتاش تاب مقاومت
نیارودہ متحصن گر دید چون انیعنی بعرض والا رسید بحسب صلاح ملکی رسیدن بایلیغار ضرور
و لازم دانستہ بر جازہ باورفتار سوار شدہ و چندے از فدایان ہمراہ گرفتہ براہ فتح پور
بلیغ روانہ شدند نظر

چو کوہے روان گشت بر پشت باد   عجب بین کہ بر باد کوہ ایستاد
یلان بیشتر ترکش اندر کمر   شتر چون شتر مرغ در زیر پر

اینہم مسافت بعید در عرصہ نہ روز نور دیدہ بے سابقہ خبر ناگہان در احمد آباد رسیدند
مخالفت کہ محاصرہ احمد آباد داشت اصل از نزول موکب والا آگاہ بنود ناگاہ بیکبار کوس تند
خروش و نقارہ رعد آواز بادشاہی نواختند از صدایش زہرہ مسودان گداخت و سینہ

مخالفت گشت بہیت

غریو کوسس برده پرده گوش دماغ دشمنان را برده از ہوش
محمد حسین مرزا از نزول موکب والا باین سرعت واستعمال بے سابقہ خبر واقف شدہ متعجب
گشت و دست از محاصرہ قلعہ احمد آباد باز کشیدہ آمادہ پیکار گردید و در میان ہر دو لشکر
جنگ واقع شد و آتش کارزار اشتعال یافت **نظم**

چو خسرو صفت میمنہ ساز کرد بہ تیغ از دہارا دہن باز کرد
صفت میسرہ ہم بیار است چست مکی کوہ گرسے ز پولاد درست
ہر اول چنان کرد از پیشگاہ کہ در حیرت افتاد خورشید و ماہ
ز قلبی کہ چون کوہ پولاد بود پناہندہ را قلعہ آباد بود
در انگند خود را بان کارزار پوشیری کہ گور انگند در شکار
بر راست رزمی چو خورشید و ماہ ندید است ہرگز چسین رزمگاہ

باجملہ انحضرت بمقتضائے شجاعت و دلاوری ذاتی و ہمت و دلیری فطری کہ باعث حیرت
نظارگیان و عبرت معاندان تواند بود و بنفس نفیس خویش کار پرداز بہائے کہ از شان پادہا
دور بودہ باشد بطہور رسانیدند یکے از بدگہران نزدیک رسیدہ شمشیر بر اسپ سواری
خاصہ انداخت و اسپ مذکور چراغپاشد انحضرت بدست ہمت نگاہداشتند و او را
نوعی بر چہ زندک کہ از سلاح اودر گذشت و مقہوری دیگر رسیدہ نیزہ بر حضرت حوالہ کرد
حاضران حضور مقدس کار او را تمام کردند چون سپاہ مخالف بست ہزار سوار بود و عساکر
منصورہ ہشت ہزار سوار لشکر غنیم دلیر تری آمد قضا را از جانب مخالف بان کہ آتش خوردہ
بطرف لشکر فیروزی می آمد بہ ز قوم زاری ستادم نمودہ بجانب لشکر خود باز گشت و خرمن ہستی
بیاری از لشکریان میرزا سوخت و انیعنی باعث بر ہزدگی لشکر مخالف گشت و ضمیر آن
از ہیبت بان مذکور فیل غنیم کہ سر حلقہ فیلان بودہ و بر لشکر بادشاہی غالب می آمد رم
خوردہ برگشت و انتظام لشکر خود را ویران ساخت و بتاسیسات آہی این ہر دو مقدمہ باعث
فتح و نصرت گردید ہر گاہ باقتبال حضرت بادشاہ اولیائے دولت بطرفی کہ رو بر آوردند
ظفر و نصرت بحسب خواہش بمنصہ بطہور رسیدہ و بہی کہ خود بدولت متوجہ شدند چگونہ فتح و
فیروزی در پردہ توقفت متواری تواند بود **نظم**

چشم فلک ندید و نہ بیند بمرخویش
 این فستخ ہا کہ شاہ زمان رامیسرست
 ہر صبح کاسمان ہندش منتہائے کار
 چون بنگری مقدمہ فستخ دیگر است

باجملہ محمد حسین میرزا زخمی شدہ از معرکہ برآمدہ رو بفرار نہاد و بدست مبارزان لشکر منصور گرفتار
 گردیدہ دست بگردن بستہ در حضور اقدس آوردند اورا از کثرت در زخم بسیار می تزد و مجاز
 و خجالت بہ اسیر در آمدن و مہابت و صلابت بادشاہی سخن از زبان بر لہی آمد و از غلبہ تعطش نریک
 بود کہ قالب ہتی نماید انحضرت ترحم فرمودہ اب خاصہ مرحمت فرمودند و میخواستند کہ در
 قلعه محبوبس نمایند لیکن لہمی را جہ بہگونت داس بیاسار سید و نیز اختیار الملک کہ مصد
 و ناوہمون بود بعد فرار ناگہان از اسپ افتادہ اسیر گشت سر اورا جدا کردہ آوردند و مائل
 حسین میرزا و دیگر لشکریان مخالف پراگندگیہا کشیدند و انحضرت بفتح و فیروزی داخل اجمہا
 شدند و بتجدید انتظام پراگندگیہائے انولایت منودہ بعد یازدہ روز معاودت فرمودند در
 عرض چہل روز رفتن و فستخ کردن و تنظیم مہات ممالک نمودن و بدار السلطنت فتح پور رسیدن
 اتفاق افتاد بعد چند سال گلرخ بیگم صبیہ کامران میرزا کہ در جبالہ زوجیت ابراہیم حسین
 بودہ در تفرقہ میرزایان مظفر حسین میرزا پسر خود را ہمراہ گرفتہ بطرف دکن رفتہ بود
 بعد رفع شورش میرزایان با پسر خود از دکن آمدہ در گجرات مسدرفا دگر دید را جہ تودول
 کہ برائے تظنیص جمع صوبہ گجرات رسیدہ بود جنگ نمایان کردہ فیروز مندگشت و مخالف
 شکست خوردہ براہ کنبہایت بدر رفت اکثر مردم غنیم و عورتی کہ لباس مردان پوشیدہ
 جنگ میکردند دستگیر شدند و مظفر حسین میرزا بطرف دکن روانہ شد راجے علیخان
 اورا دستگیر کردہ بدرگاہ والا فرستاد او دستے در قید ماند بعد سہ سال از قید بر آوردہ
 صبیہ قدسیہ در عقد از دواج او در آوردند از ابتدائے سال یازدہم جلوس والالغایت
 سال بست سویم بمیرزایان جنگ در میان ماند بعد دستگیر گردیدن مظفر حسین میرزا
 بالکل رفع فنا دگر دید و عرصہ اندک از خرم خاشاک آشوب پاک شد بعد از چند سال
 چون خان اعظم را تغیر کردہ استناد خان گجراتی را بکومت انولایت سرفراز فرمودند سلطان
 مظفر عرف نہواز اولاد سلطان بہادر کہ سابقاً از قید انحضرت گریختہ رفتہ بود قابویا فتنہ
 سر بشورش برداشتہ جمعیت فراہم آورد و او با نشان فتنہ ساز را دست اویر فنا
 گردید و باغندا خان جنگ کردہ غالب آمدند و شہر اجمہا را غارت نمودند و بران ولایت

تسلط یافته مسکه و خطبه بنام سلطان مذکور گردید چون انیمنی بعرض والار رسید سید میرزا خان ولد
بیرانخان خانخانان را بحکومت آنولایت تعیین فرمودند پیش از آنکه میرزا خان در آن حد و دبرسد
سلطان مظفر استیلا یافته تمامی انسلک را متصرف شده بود قطب الدین محمد خان که در بهر هج
بود عاجز گشته و قول گرفته بسطان مظفر آمده ملاقات کرد سلطان از روسه بدقولی و بدطینتی
قطب الدین محمد خان و جلال الدین مسعود خواهرزاده او را مسافر ملک نیستی نمود و خزانة و
اسباب امارت و بسیاری اموال آنها بدست سلطان افتاد ازین خبر میرزاخان چست چالاک
نشانیته در عالی احمد آباد رسیده عرصه پیکار راست و بعد جنگ بسیار باقبال بادشاهی
فتح یافت و سلطان مظفر شکست خورده روف بهزیمت نهاد و در کنهائیت رفته باز لشکر فراهم
آورده و میرزاخان بر سر او در کنهائیت رفته محاربه سخت نموده نصرت یافت و سلطان مظفر
گرنجیته از دریائے زبده گذشته بطرف وکن رفت و بجلد و سه این فسخ میرزاخان بکتاب
خانخانانی که میراث پدرش بود و منصب پنجزاری که در آن زمان زیاده ازین منصب نبود
سرفراز گشت و بعد هشت سال مظفر با داد و اعانت جام که از عمده ترین زمینداران آنولایت
بود بعاونت دولت خان زمیندار سورقند و راجه کهنکارسای هزار سوار فراهم آورده باز بطرف
احمد آباد مشورشش نمود و در آن وقت خان اعظم کوکلتاش از تغیر خانخانان بصوبه داری احمد آباد
بر تبه دویم سرفرازی یافته بود که مهت بدافع این شورش و فساد بر بست و جنگ عظیم و پیوست
و هزار کس از مخالف و دو صد کس از خان اعظم در معرکه قتل رسید و پانصد کس از کوکلتاش
زخم برداشتند و مقتصد اسپ نیز افتاد بالاخر سلطان مظفر تاب نیاورده سه جام رو بفرار
نهاد و سال دیگر قلعه جونا گده و سومات و دوار کاو بنا و انظروت بشمیر هست خان اعظم
مفتوح گردید بعد آن بخت و جوئے سلطان که مهت بست سلطان مظفر در پناه بهار از زمیندار
کچه درآمد خان اعظم متوجه کچه گردید بهار از بان عجز و نیاز گشوده اطاعت بادشاهی قبول کرد
و جائیکه سلطان مظفر پنهان شده بود کسان اعظم خان نشان داد چنانچه از آنجا سلطان مظفر را
دستگیر کرده آوردند خان اعظم میخواست که او را بجنور مقدس روانه کند صبی سلطان مظفر به بهانه
و صنوبر درختی رفته استره که در شلوار خود پنهان داشت بر آورده بر گلوئے خود راند و
جان بحق تسلیم کرد **مظفر**
داندیشده خام آن کج نهاد سروا مشرد هماه بر باد داد

تہی بود و مغزش ازان چون سبزو بدست خود انشود و خود را گلو
 چکارا پید از دست بد کیش را بجز آنکہ آتش زند خویش را
 بعد پنج سشن سال دیگر بہادر نام سپہرگان سلطان مظفر دین طرف آمدہ سر بشورش برداشتہ بود
 در اندک فرصت خود را در زاویہ خوں کشید بیت
 بلے ہر جا شود مہر آشکارا سہارا جز ہنسان بودن چہ یارا
 پوشیدہ نامند کہ سلطان مینر و ز شاہ در ایام سلطنت سلطان عیاش الدین تغلق شاہ
 عم خود نوبتے بطریق شکار از دہلی برآمدہ اتفاقاً صید ہنگنان از شکر خود جدا افتادہ تنہا
 اسپ سوار در وہی از دیہات بہود متصل تہا فیر رسید چون آثار سرداری و سردی
 از تاصیہ حال او ظاہر ہونند مقدم انجام مراسم خدمتگاری و مہانداری بجا آورد فیروز شاہ
 شب ہارام و اسایش تمام گذرانیدہ از نندا مذکور نہایت خوشوقت و رضامند گشت بعد
 از آنکہ سلطنت رسید نندا مذکور را بشرف اسلام مشرف ساختہ و چہہ الملک خطاب
 دادہ پیش آورد رفتہ رفتہ چہہ الملک از امرائے بزرگ گردید بعد سلطان فیروز شاہ
 چون سلطان محمد شاہ پسرش تخت نشین خلافت گشت ظفر خان بن و چہہ الملک را خطایہ
 عظیم ہایون دادہ ب حکومت گجرات سرسرا از کردہ چتر و بارگاہ سرخ کہ مخصوص بلطین است
 مرخصت کرد و ظفر خان دران ولایت رسیدہ بہ نظام مفرح الخطاب سستی خان حاکم
 انجا کہ از ظلم او مظلومان داد خواہ ہونند جنگ کرد و نظام مفرح در عرصہ کارزار کشتہ
 شد ظفر خان بعد فتح تمامی بلاد گجرات بتصرف در آوردہ بہ دہلی کہ از دشمن ظلم نظام
 مفرح مجروح ہونند مرہم التفات و عنایت ہنوادہ جمہور سکند و عموم متوطنہ را از خود راہنی
 کرد در ۹۹۹ھ چون سلطان محمد شاہ و دیعت جیات سپرد و امور سلطنت اختلال
 پذیرفت تاتار خان بن ظفر خان کہ بوزارت سلطان ناصر الدین محمود بن سلطان محمد شاہ
 مقرر شدہ بود بسبب غلبہ اقبال خان از دہلی فرار نمودہ پیش پد گجرات رسید ظفر خان و
 تاتار خان در استعداد فراہم آوردن لشکر برائے انتقام از اقبال خان ہونند ہم دین اثنا
 خبر رسید کہ حضرت صاحبقران امیر تیمور گورگان در نواحی دہلی نزول اجلال فرمودہ و
 فتور عظیم دران دیار گراہ یافتہ و خان کبیر ازین حادثہ گرنختہ بجانب گجرات میرسد مقارن
 اینحال سلطان ناصر الدین محمود نیز از دہلی فرار نمودہ بگجرات رسید و از ظفر خان سلوک

پسندیدہ کہ لاین حال بودہ باشد در خدمت سلطان بظہور رسیدہ سلطان مایوس شدہ
 از انجا بطرف مالو رفت و بعد آن بقنوج آمد چون حضرت صاحبقران بعد تنخیر
 ہندوستان متوجہ سمرقند شدند و اقبال خاں ہاز دہلی متصرف گشت تا تارخان بہ پربت
 خود گفت کہ بنیایت اہی لشکر فرادان و استقدا تمام داریم بہتر است کہ از اقبال خاں
 انتقام گیریم و دہلی از دستخلص گردانیم کہ سلطنت میراث کنے نیست ظفرخان اینمعنی قبول کرد
 و خود را از حکومت بازداشتہ گوغہ اختیار کرد و حشم و خدم و اسباب حکومت و
 ولایت بہ پسر خود داد۔

سلطان محمد عرف تارخان خلف اعظم ہمایون ظفرخان در شش سکہ خطبہ
 بنام خود کردہ بر تخت خلافت جلوس نمودہ شمس الدین دندانی برادر اعظم ہمایون را پایہ
 وزارت داد و او سلطان راز ہر داوہ کشت مدت سلطنت دو ماہ و چند روز۔
 سلطان مظفر شاہ عرف اعظم ہمایون بعد مسموم گردیدن خلف خویش سکہ و
 خطبہ بنام خود کرد و ایام حکومت سہ سال و ہشت ماہ و بست روز۔
 سلطان احمد شاہ بن سلطان محمد تارخان بن سلطان مظفر شاہ کہ احمد آباد بنا کردہ
 اوست سی و دو سال و شش ماہ و بست روز۔

سلطان محمد شاہ بن سلطان احمد شاہ ہفت سال و چار ماہ۔
 سلطان قطب الدین احمد شاہ بن سلطان محمد شاہ ہفت سال و شش ماہ
 و سیزدہ روز۔

سلطان داؤد شاہ بن سلطان قطب الدین احمد شاہ ہفت روز۔
 سلطان محمود شاہ بن سلطان محمد شاہ پنجاہ و پنج سال و یازدہ روز۔
 سلطان مظفر شاہ بن سلطان محمود شاہ چار و نہ ماہ۔
 سلطان سکندر شاہ بن سلطان مظفر شاہ دو ماہ و شانزدہ روز۔
 سلطان محمود شاہ بن سلطان مظفر شاہ چار ماہ۔

سلطان بہادر شاہ بن سلطان مظفر شاہ از حضرت نصیر الدین محمد ہمایون بادشاہ
 شکست یافتہ در جزیرہ دریائے شورپیش فرنگیان رفت فرنگیان میخواستند کہ او را دستگیر
 کنند او را انجا کرختہ در غراب نشستہ میخواست کہ بجا زد و راہ قضا را در دریائے شور اکتاہ
 ۱۰) در شش خطبہ بنام خود کردہ خویش را مظفر شاہ خواند تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۱۸۰۔

خریق بحر فناگر دید مدت سلطنت یازده سال و یازده روز *

سلطان میران شاہ خواہر زادہ سلطان بہادر شاہ کہ از جانب سلطان حاکم اسپر برہان پور
بود چون از اولاد بہادر شاہ ہیچکس نہ ساند او غالب آمدہ بر سندن حکومت نشست مدت یکماہ
و پانزدہ روز *

سلطان محمود شاہ بن لطیف خان بن سلطان مظفر شاہ ہزودہ سال و
پانزدہ روز *

احمد شاہ عرف رضی الملک از اولاد سلطان احمد شاہ بانی احمد آباد باتفاق
امرا بر سندن حکومت نشستہ سکہ و خطبہ بنام خود کرد مدت حکومت سنہ سال و چہنماہ
و بقول ہشت سال *

سلطان مظفر شاہ بن سلطان محمود شاہ بن لطیف خان بن سلطان مظفر شاہ
چون از اولاد سلاطین مذکورہ کہ قابلیت سلطنت داشتہ باشد احدی نہ آمد استناد خان
خواجہ سرا کہ مدار علیہ سلطنت بود نہ ہونام طفل خورد سال را در مجلس آوردہ قسم یاد کرد
کہ این پسر سلطان محمود شاہ است ما در او جاریہ بود چون حاملہ گردید برائے اسقاط حمل
عالم من کرد چون حمل او زیادہ از پنجاہ شدہ بود لہذا سقط نگردید این طفل زائید و من این
پہنہائی پرورش میکردم احوال کہ سوائے این طفل وارثی نیست متابعت ناگزیر است
ہمہ کس قبول کردہ اورا بسلطنت برداشتہ سلطان مظفر خطاب دادند ما بقت الامر
بدست کنان خان اعظم کوکلتاش گرفتار آمدہ خود را خود کشت چنانچہ بقلم آمدہ ایام حکومت
شانزدہ سال و چند ماہ از ابتدائے سنہ لغایت سنہ ۹۸۳ ولایت گجرات کیصد ہفتاد
و چہار سال از تصرف سلاطین دہلی بیرون ماندہ بود در نیولا داخل ممالک محروسہ گردیدہ
بتصرف ادویائے دولت درآمد *

در بیان وانہ شدن خان اعظم بکہ معظمہ

با وجود تقدیم خدمات لایقہ و مشمول عنایت مقدسہ ہر موجب ازان حضرت از رود
فاطمی بود و بسبب نقصہ مذہب با شیخ ابو افضل خصوصت بسیار داشت
اکثر امری بر خلاف خواہش او در حضور والاسر بر میزد از غمانی و بدگرمی شیخ تقوی

می نمود و اظهار اشتفتگی میکرد در نیولایه آنکه حرفی نالایم سر بر زند بی موجب آزر و ه
 خاطر گشته عزیزت زیارت بیت المقدس مصمم نموده از کجرات روانه شد و جام و بها
 را که عمده زمینداران آن ولایت بودند ظاهر ساخت که داعیه آنست که از سند بدرگاه
 آسمان جاه شتلا هم چون بسومناست رسید دیوان و بخشی سرکار والا را که در انصوبه بودند
 مجوس ساخت و بر لب دریا سکه شور رسیده با فرزندان و اہلیہ و نقد و جنس خود بر جا
 نشست چون این معنی بعرض والا رسید باعث آزر و گی خاطر مقدس گردید و فرمان
 عاطفت صادر گشت و از روسے عنایت محال و جاگیر اورا مسلم داشتند خان اعظم از
 بسکه شوق کعبتہ اہل غالب داشت پذیرای نصاب نگردیدہ روانہ گشت بعد اراک
 سعادت زیارت کہ منتہائے تناسے خاطرش بود سال دویم معاودت نموده کجرات
 رسیده بموجب حکم اقدس باستان مقدس رسیده شرف اندوز سعادت ملازمت
 والا گردید انحضرت از روسے کمال عنایات و نوازش کہ شامل حال او بود در آغوش
 گرفتند و در اندک مدت بمنصب عالی و کالت سر فراز فرمودند و مہر اقدس حوالہ او کردند
 و در آخر بمنصب ہفت ہزاری سر فراز گشت اولاً صابطہ منصب امرایا از پانچ ہزاری
 بنوہ اول شخصے کہ منصب ہفت ہزاری سر فرازی یافته خان اعظم بود اینہم عنایات عالی
 نسبت بحال او از شہت مصروف بود کہ چہمی مانگہ والدہ شریفہ اود ایہ حضرت خاقان
 زمان بود و خاطر داشت آن پردہ نشین نقاب عصمت بسیار میکرد و تدو خان اعظم نیز از نش
 و فرزانی و شجاعت و مردانگی یگانہ روزگار بود بیت
 بدانش بزرگ و بہت بلند بہا ز و دلیر و بدل ہوشمند

در بیان لشکر قلع ختور

در زمانے کہ میرزایان در مالوہ شورش داشتند و انحضرت بدفع فتنہ انہا متوجہ
 بودند در منزل دہول پور تابع کسر آباد بر زبان مقدس گذشت کہ تمامی زمینداران
 ہندوستان بملازمت رسیدند مگر رانا اودیسنگہ تا حال بملازمت نہ رسیدہ بخاطر
 مقدس میرسد کہ نخستین استیصال رانا نموده بعد انان بطرف مالوہ نہضت فرمایم
 سکت سنگ پسر رانا دران زمان بحضور اقدس بود بخاطر آورد کہ اگر نہضت رایات عالی

بولايت را نه ميشود پيرسن يورش بادشاهي از سبي من خواهد دانست باين واهمه از لشکر
 فيروزي اثر گر نيست چون فرار نمود بعرض والارسيد تا ديب و تخريب را تا بطريق اولي
 بر دست والا لازم امان دهول پور سمست ولايت را تا متوجه شدند و در حوالی قلعه چند
 رسیده انحصار را که در حصان متانت شهره افاق است محاصره کردند و چند ماه علی التواتر
 جنگ توب و تفنگ در میان آمد روزی انحضرت برائے دیدن مورچها سوار شدند
 بعرض رسيد که از روزن قلعه چند مرتبه شخصی بندوق سرداده واسپي باهل مورچل رسيد
 خاقان زمان بندوق خاصه بدست اقدس گرفته بسوسے آن روزن سرداوند بقدرت
 ايزدی تير بهدف رسيد بزبان مقدس گذشت که دست اقدس چنان سبک مينمايد
 چنانچه در شکار گاه بندوق بشکار ميرسد و دست سبک مينمايد همانا که اين بندوق کارگر شوه
 ثانی اکال خبر رسيد که برادر ^{نژاد} زاده جيل که سردار قلعه بود از ان ضرب کشته شد و تفنگ
 دست مبارک به نشانه رسيد نظم

در معرکه اين تفنگ فریاد رس است   خصم افکن و گرم خومی آتش نفس است
 موقوف اشاره است در کشتن خصم   سويش نمي ز گوشه چشم بس است

چون محاصره باستاد کشيد و کار پيش زلفت بهوجب حکم والاد و نقب درون قلعه سازيد
 و هر دو نقب را از باروت پر کردند که را آتش دادند و ديگرے را موقوف داشتند
 چون سر بائے هر دو نقب پايان قلعه باهم اتصال يافته بودند فصارا آتش بهر دو نقب
 خورد لشکر بادشاهی که نزديک نقب دويی افافل بود بسيار ضائع شد القصه چون اقبال
 بادشاهی قوی بود قلعه مفتوح گردید بعد جنگ بسيار و ترو دات بشمار جيل و فاکه از
 امرائے بزرگ رانا بودند کشته شدند انحضرت بعد فتح قلعه و نصب قلعه دار بفرخی
 و فيروزی از انجا معاودت نموده بقطه دلکشائے اجير زول اجبال منبر نمودند در زمان
 سابق سلطان علاء الدين خلجي بالشکر فراوان مدت متادى قلعه منگور را محاصره کرده و بسياری از
 لشکريان خود بکشتن داده کارے از پيش نه برده بفریب و خديعت رتن سين حاکم انجارا
 قيد نموده بدلی آورده بود در ميولا از اقبال عدو مال انحضرت در اندک مدت چنين
 قلعه آسمانی ارتقا عفتتاح يافت از ابتداء لصف شهر يور ماه الهی لغایت اوسط

اسفندار ماه آبی که همگی شش ماه بوده باشند این مهم انصرام پذیرفت مصوع
ظفر ملازم و دولت قرین نصرت یار

در بیان معاف کردن جزیه و طریق صلح کل و زین

در وسعت آباد هندیستان مقدار مبلغ آن چندا نیست که محاسبان روزگار از عهد ضبط
آن نتوانند برآمد بقتضای عق شناسی بر زبان مقدس گذشت که مقرر کردن جزیه بجهت
آن بود که همواره مبلغ معتدبه در خزانه موجود باشد و باعث تقویت سپاه اسلام و شکست
مخالقان مذہب گردد و هر گاه که بیامین اقبال روز افزون هزاران گنج در خزاین والا فراهم
آمده و جمیع راجہائے و رایان ہندوستان سر بر خط اطاعت نہادہ باشند چه گنجایش
کہ باین تکلیف زیر دستان و مسکینان را آزار رسانیدہ شود چنانچہ ملاشیری در زمانے
کہ راجہ مان سنگھ متبخر ولایت کوہستان پنجاب و تادیب راجہائے آن دیار تعیین شدہ بود
گفتہ و این قطعہ تا در حسب حال آمدہ قطعہ

شہا فرمان فرستادی براجہ کہ سازد ہستدوان کوہ رارام
چنان رونق گرفت از عدل تو دین کہ ہندومی زند شمشیر اسلام

از آنجا کہ بادشاہان پیشین بمقتضای تعصب دین و مخالفت مذہب در آزار و اضرار
کفار میگوشتیدند و آن فریق را در اخذ جزیه خوار و زار مینمودند و دستگیری و دل آزاری
را کار میفرمودند و آن را صواب تصور نمودہ از عبادت می شمروند انحضرت از توفیقات
خدا داد و نور عقل مناسبت و معاد مسند آرائے صلح کل بودہ طوابع انام و طبقات
خلائق را بنظر تملطف دیدہ بر زبان فیض بیان آوردند کہ مبدع جهان ارا بر خلائق مختلف
المشارب و متنوعہ المذہب در فیض کثودہ و انواع الطاف شامل حال افریدہائے
نوریش مبدول داشتہ میں بر ذمت ہمت بادشاہان والا شکوہ کہ ظلال ایزد
متعال ہستند لازم و واجب کہ مخالفت و تنازع دین منظور نہ داشتہ بندہائے خدا را
بیک نظر دیدہ عنایات خاص مانند پر تو آفتاب کہ بہرنیک و بدکیان می تا بد بہگنان
مساوات مرعی دارند و منی صورت حکم شد کہ از تاریخ حال ہیچکس از حکام ممالک بعلمت
طلب جز یہ کہ ہشت سال بائیں سالکین پیشین بعبط در آمدہ مزاحم حال زیر دستان

نشود و مسلمین و مہنود و گہر و ترسا و دیگر اہل مذاہب با یکدیگر در مقام صلح کل بودہ ہر کدام بدین و آئین خویش پرستار آفریدگار باشند بلیت
 از یک چراغ کعبہ بتجانہ روشن است در حیرت کہ دشمنی کفر و دین چہ است
 بنا بر صلح کل کہ مجبول و مفظور آنحضرت بود در ہر شب جمعہ کہ غازہ سعادت بر رود دارد و
 دانشوران جمیع ادیان و فضلاء تامی ملل از اہل سنن و شیعہ و یہود و نصاریے و
 مسلمان و گہر و ترسا و فرنگی و ارمنی و زندقہ و دیگر مذاہب کہ در ولایت ایران و توران و
 روم و آن طرف شایع است و براہمہ چتر برن و چین بودہ و دیگر مشارب کہ در مالک
 ہندوستان رواج دارد و در چہار ایوان کہ بہین مقصد تعمیر یافتہ بود فراہم آوردہ مقدما
 خاص عقلی و نقلی ہر مذہب بسع رضا اصفا بفرمودند و نقد حقیقت و معرفت بر محک تیز
 میرسانیدند و فضلاء آن مذاہب را بہدگیر بیا حشہ در آوردہ خود در اسر حق
 منصف میشدند بلیت

جنگ ہفتاد و دو دولت ہمہ غدر پذیر چون ندیدند حقیقت را فسانہ زدند
 برائے دریافت حقیقت دین و آئین اہل ہند کتاب ہا بجات را کہ بر اکثر اصول و
 فروع معتقدات براہمہ اشتمال دارد و متضمن کنگی عالم و عالیان و قدم جہان و جہانیان است
 و درین کشور معتبر و بزرگ ترازان کتابی نیست حسب الحکم والا باہتمام غیاث الدین علی
 نقیب خان ملا سلطان و عبدالقادر بھاری مترجم کردہ بر زم نامہ موسوم گردانیدہ از نظر
 اقدس گذرانید و شیخ ابوالفضل خطبہ آنرا بجات متین بقلم در آورد و ہمچنین بعضی کتب
 ہندی دیگر نیز بموجب امر والا ترجمہ گردید و بار بار زبان مقدس گذشت کہ از وزیدن
 تند باد تقلید چراغ امتیاز افسردہ شدہ و ہمہ کس بے آنکہ غور در اصل کار نمایند و تحقیق
 مذاہب پر داند ہر چہ از پدر و استاد و آشنا و ہمایہ و خویش و اقارب شنیدہ و
 دیدہ انرا علین مذاہب دانستہ و انظر بقیہ پرستش ایزدی انگاشتہ مخالف آن را
 کفری پندارند اگر اندکی پزومیش بکار رود و دیدہ امتیاز ہا در دورہ گرانے مرحلہ تقلید
 و تعصب نشوند بلیت

گفت و گوئے کفر و دین آخر یک جامیکند خواب کجوا بست باشد مختلفہ تفسیرا
 و مقرر فرمودند کہ در ہر سال دو مرتبہ یکے پنجم رجب کہ روز ولادت آنحضرت بود و دیگر

دویم امر او ماه الهی عنصر قدسی را بطلا و سیم و اقسام چیزها و گوناگون اشیا وزن کرده ان اشیا را با اهل احتیاج خیرات نمایند هر دو روز آن منض بخش عالم مانند تیر اعظم برج میزان را از اشعات جمال عنصر اقدس تجلی امود میساختند و در رنگ قمر منیع نور بیت سعوترا زورا از اشعات انوار وجود مقدس فروغ آگین میگردد ایندند و پله میزان را از جوهر غریبه و اشیا کس ناوره برمی آوردند فقرا و مساکین و تهیدستان و محتاجین از فرط بذل و نوال بادشاه دیادول از زرد دینار مستغنی و سبب نیازی شدند **نظم**

تراز و چشم در ره داشت تمال
که آید در بخش خورشید اقبال
شراین سعادت را پسندید
از چشم ترازو مردی دید
ترازورا بزنانگونه انباشت
که ادرا پنجه خورشید برداشت

و حکم شد که در ماه شمسی در آن تاریخ مرکب غذای حیوانی نشوند و هر سال بعد وزن نقد روز که موافق عدد شین عمر گرامی باشد گوشت تناول نفرمایند و در آن ایام در کل ممالک جانداران نیازند و بدین تقریب گاو کشتی که نزد اهل هند از امور مذمومه و جایز عظیمه است از تمام ممالک محروسه منع کردند و میفرمودند که ترک گوشت بارها بخاطرم میرسد اما از شامت مردم نتوان ازان احتراز نمود چرا که گوشت از شاخ درخت برمی آید و همچو نباتات از زمین برمیخیزد و محض از بدن جانداران پیدای شود با وجود انواع اغذیه و اقسام نعمت که از نعمت خانه و اهل حقیقی براسک آدمی عطا شده بجهت اندکی حظ نفسانی که تا آنکه گوشت بر زبان است مزه و لذت می دهد قصد جانداران نمودن چه سخت دلی است و سینه خود را که معزن اسرار ایزدیت گورستان حیوانات کردن چه بے بهریت با وجود اینهمه بیرون آمدن ان از راه بول دو مرتبه و پیدایش آن انبول است در صورت ترک گوشت **نظم**

اگر لذت ترک لذت بدانی
وگر خواهش ترک لذت بخوانی

و نیز می رسد که مشغله شکار محض خوشخواری و جفاکاری و عین بیداری و جلا دلیست سنگین و لان خدا تا ترس بمقتضای هوا پستی و نفس دوستی براسک تشنه خاطر و لذت نفسانیت آرزو مآلش قرار داده قصد جانداران میکنند و چندین بیگناگان را در خوابستان عدم میفرستند و میدانند که این صور غریبه و پیکر عجیبه از باریع و صنایع حقیقی آراستگی یافته در انعام

آن عشرت طبیعت تصور نمودن چه بجز دلیت و اهل نفوس و ذی حیات را که هر یک جان عزیز
دارد برائے تماشا که دمی بیش نیست معدوم ساختن چه بیرحمی است طبیعت

میا زار موری که دانه ککش است که جان داد و جان شیرین خوش است

بنابر امثال درین امور بعضی اهل اسلام که خالی از تعصب نبودند خاقان زمان را به گشتگی
از دین متهم ساخته انواع سخن سازی می نمودند خصوص مولانا سائے عبدالعزیز سلطان پوری که از اسلام
شاه افغان خطاب شیخ الاسلامی یافته و از خاقان زمان بخدمت الملک مخاطب شده بود و شیخ
عبدالبنی صدر کل نسبت آن حضرت سخنان دور از کار بسیار میگفتند و بهین سبب بر خاسته
بمکه معظمه رفتند چون باز بهندوستان آمدند حکم شد که هر دو را قید کنند مخدم الملک از
فرط بیم قالب تپتی کرد و شیخ عبدالبنی را حواله شیخ ابوالفضل کردند او در زندان فوت شد
از نجهت که با هم عداوت داشتند بر زبانها افتاد که شیخ ابوالفضل او را خفه کرده کشت
القصه بتقدیم شرایط اسلام و ادائے ادب بسادات عظام که از آنحضرت بوقوع آمده بود از
دیگر سلاطین کم بظهور رسیده باشد طبیعت

بدانش بزرگ و بهمت بلند باز و دلیر و بدل هوشمند
نه رایش به تدبیر محتاج غیر نه امضائے رایش بجز محض خیر

در بیان انتساب حضرت خاقان زمان بر اچھا و روسا ہندوستان

در زمانیکه بادشاہ غفران پناہ بایران تشریف بردند شاہ طہاسپ در تقریب استفسار
تفرقہ ہندوستان گفتہ بود کہ چون حضرت ظہیر الدین محمد بابر بادشاہ خلافت ہند از تصرف
افغانان برگزفتہ بودند دوران ملک بیگانہ اگر بزمینداران عمدہ انتساب و اشتباک بیان
می آمد در وقت تفرقہ ہند و معاون میشدند و بدین منط در سلطنت اختلال رونمیداد لهذا
بادشاہ غفران پناہ چون مرتبہ دویم سریر آراکے خلافت شدند این مطلب را منظور
خاطر مقدس داشتند لیکن میسر نگشت بعد از آنکہ اورنگ جہانبانی از جلوس خاقان زمان
زینت یافت بحصول این مامول توجہ عالی مصروف داشت دخت برادر حسن خان
میواتی را کہ از عمدہ زمینداران ہند بود در حرم سراسر فرستادند و بعد از آنکہ
براجہ بہار اہل کچواہہ کہ عمدہ ترین راجہا بود بدین مطلب حکم شد او سبب مخالفت بہر سبب

قبول نکر دو آخر الامر سرفرازی خویش درین دانستند صبیہ رضیہ خود را در عقد از دواج حضرت
خاقان زمان در آورد **نظم**

بروزے کے طالع برومند بود نظر با سزاوار پیوند بود

جہاندار بر کسم آباے خویش پری چہرہ را کرد ہمتاے خویش

ولاد با سعاد و شاہزادہ سلطان سلیم یعنی جہانگیر بادشاہ و قن خان

زمان پیادہ با جمیر باہنے نذر

چون آنحضرت آرزوئے خلف سعادت سرشت بسیار داشتند و عقدہ رین تمنائی کشود
و درخت امید شکوفہ میکرد اما بثمر مراد شرمینی شد ابرتنا قطرہ و صدق میر سخت لیکن

مروارید خواہش حاصل نیگشت **نظم**

نخلش بہوایے میوہ پیوست میکرد شکوفہ دینی بست

از قطرہ ابر او شدی پر در بطن صدق نمیشدی در

برائے حصول این مدعا بجناب شیخ سلیم کہ از نزد بیکان در گاہ کبریا و مستجاب الدعوات بود
و در قضیہ سیکری اقامت داشت التجا آوردند حسب الاشارہ انخدا آگاہ در نزدیکی

قضیہ مذکور عمارات بادشاہانہ احداث نمودہ بفتح پور موسوم کردہ دارالخلافہ قرار دادند

بنایت سبحانی و بہ برکات دعائے درویش در سال چہار دہم جلوس والامطابق

شعبانہ تہری از بطن عفت سرشت خلاصہ عفا یافت روزگار صبیہ را جبہا را مل خلف فرخند اختر

والا گہر سعادت ولادت یافت **ہیت**

کیے غنچہ از باغ دولت دمید کزان سان گلے چشم گیتی ندید

نام آن مولود مسعود بہنا سب اسم درویش خدا اندیش سلطان سلیم نہادند کہ ثانی الحال

بعد رحلت خاقان زمان اورنگ آراے خلافت گشتہ بجہانگیر بادشاہ نامور گشت چنانچہ

بجائے خود تجریری دراید چون آن حضرت بر و ضہ منورہ خواجہ معین الدین حشتی کہ از واصلان

حق و نزد بیکان حقی مطلق اند و در سن ۶۳۳ ھ جان گذران را پدر و در کردہ در خطہ اجمیر آسودہ ہستند

اعتقاد تمام داشتند ہے کہ رو میداد بزیارت روضہ رضویہ رفتہ استمداد انجام مراد

مینمودند و بتناست اہی و میامن اعتقاد آنحضرت مہم بانجام میرسید پلیت
 ہر آنکہ استقامت بدرویش برد اگر بر فسریدون رود پیش برد
 در صورت حصول ازوسے ولادت خلف نذری بستہ بودند کہ پیادہ قطع راہ نمودہ
 زیارت روضہ منورہ کنند درینولا کہ از تائیدات ایزدی خلف سعادت پیوند بعالم وجود
 آمد با یغائے نذر از دار الخلافت فتح پور سیکری تا جمیر مہفت منزل و ہر منزل دو ازوہ
 کردہ پیادہ طے مسافت نمودہ مراسم زیارت بتقدیم رسانیدہ معاودت فرمودند در اصل
 خاقان زمان خیلی پر قوت و قوسے دل بودند جرات و جبارت کہ ازان شیر دل بو قوع
 آمدہ از بادشاہان دیگر کم نشان میدہند شیخ ابوالفضل در اکبرنامہ مینویسد کہ روزے بقصد
 نور از مای پیادہ و پتہار روانہ شدہ آخر روز با کبر آباد رسیدند غیر از چند کس از نزدیکان ہم
 پاسے نگر و ونیزی نگار دکہ آن حضرت در سواری فیسل نوعی ماہر بودند کہ احدی از فیلبانان
 از مونکار انقدر مہارت نہ داشت ہنگامے کہ فیل مست عربہ جو آدم کُش فیلبانان را کشتہ
 باعث آشوب شہر میشد آنحضرت روبروسے آن فیل رفتہ بیدریغ پاسے عظمت برداشت
 بہادہ سواری شدند و آن را بجنگ فیل مہراومی انداختند و بارہا در عین جنگ فیسلان
 مست بنا بر از مودن جرات خود ازین فیل بستہ بر فیل دیگر میرفتند و موجب حیرت
 نگارگیان میکردند۔

ازدواج شامہزادہ سلطان سلیم با صبیحہ تہ راجہ ولادت سلطان خرم

یعنی شاہ جہان

چون حضرت خاقان زمان روابط انتساب براہم مربوط کردند انہا با وجود مخالفت مذہب
 ازین نسبتہا سرفرازی دانستند از ہر طرف این راہ واگردند بعد از آنکہ شامہزادہ سلطان سلیم
 بحد بلوغ رسید اگرچہ سابقاً صبیحہ راجہ بہگونت داس ولد راجہ بہار امل در جبالہ نکاح آن
 نوبہاں حدیقہ خلافت ورادہ بود اما درینولا صبیحہ موتہ راجہ ولد راسے مال دیومر زبان
 جو دیپور کہ بوسعت ولایت و کثرت لشکر سرآمد چندین باجہادالاشان بود در عقد ازدواج
 آن گوہر تاجباری ورادہ ماہ آسمان سعادت باخوردن شد فلک خلافت قران یافت و زہرہ

برج عصمت با مشتری سلطنت قرین گردید راجه مجلس عالی ترتیب داده التماس مقدم تقدس
 نمود انحضرت براعات روابط نسبت التماس اورا با جابت مقرون فرموده بنزل او تشریف
 بردند راجه بین الاقران والا مثال سراقتهار برافراخته مراسم نیاز و پیشکش بتقدیم رسانید و از
 احدی تا شاگرد پیشه اسم نویسی نموده خلعت بهر کدام ارزانی داشت و امرائے عظام را
 بلوازم ضیافت و گذراکیندن تجاہت خوشنودگر دانید و فیلان کوه پیکر و اسپان با دنگاورد
 پرستاران پری پیکر و غلامان غلمان شعار و فراوان اکسون و قصب و دیباوز رفعت و شال و دیگر
 انواع اقمشه نادر و گوناگون اجناس هفت کشور و چندین عود و عنبر و حقه مشک از فریبیاری

درج یا قوت و گوهر و افتام زیور مرصع از جوهر زو اهر بطریق چیز سرانجام داد و نظم

ز دینار و یا قوت و مشک و غیر

ز چینی بسیج و خطائے پرند

بے جاہائے گرامنایہ نیز

بے زیور و گوهر شاہوار

بے درج و صندوق باقل زر

ز پوشیدنی و ز گستر دنی

کت و خیمه و خرگه و گندلان

سابقا از وخت راجه بہگونت داس سلطان خسرو خلف شامزادہ سلیم بعالم وجود آمدہ بود

درینولا از بطن عفت سرشت صبیہ موثرہ راجہ در سنہ سی و ششم جلوس والا مطابق سنہ

ہزار ہجری سلطان خورم کہ ثانی احوال زینت افزائی سر یہ خلافت شدہ بشاہجہان بادشاہ

نامور گشت سعادت ولادت یافت بزم عیش و عشرت و انجمن انبساط و مسرت آراستہ شد

دست بزل و عطا کشادہ داد و جوہر و سخا دادند **نظم**

کلمے بشگفت جان پرور درین باغ

ازین شمشاد تن کاژا و برفاست

نشاط آویخت از تار ترانہ

کہ بویکش صد گلستان را کند داغ

ز ہفت اختر مبارک باد برفاست

نوا پیش پید در معنہ زمانہ

در بیان سوانح بدایع که در زمان آنحضرت بوقوع آمل

در موضع بکسروت بیک نام مقدم بود شخصی که با او عداوت داشت قابو یافته زخمی بر پشت زخمی دیگر بر بنا گوش اوز و بهمان زخمها راوت مذکور قالب تہی کرد و بعد چند گاہ بخانه رام داس نام خویش اورا پسر ولادت یافت کہ بر پشت و بنا گوش او نشان زخم بود شہرت شد کہ راوت بیکا کہ از زخمها مرده بود ہا ز بطریق تناخ در عالم وجود آمدہ آن پسر نیز بحد تمیز رسیدن میگفت کہ من راوت بیک نام و نشان با صحیح پیدا کہ مقرون بصدق باشد چون این سانحہ غریبہ بعرض والا رسیدن طفلک را بحضور اقدس طلبہ داشتہ بر حقیقت واقف شدند و گفتار بصدق پیوست دیگر نابینائی را بپایہ سریر خلافت آوردند ہر چہ مردم بزبان میگفتند او دست زبیر بغیل کردہ از بغیل بیان میداد بہین طور اشعار میخواند بعضی تخریج جن حمل بردند و جمعی بچشم بندی و انمودند لیکن او از کثرت ورزش کار با پنجاہ سانسیدہ بود دیگر شخصی را آوردند کہ از یک زوجہ خود بست و یک پسر داشت و ہمہ زندہ بودند بزبان گذشت کہ وقوع امثال این امور از قدرت ایزدی چہ بعید دیگر شخصی را حاضر آوردند کہ نہ گوش داشت و نہ سوراخ گوش ہر چہ مردم می گفتند بے تفاوت می شنید دیگر درین ایام ستارہ دو ذنب نمودار شد از نحوست آن در عراق و خراسان فتور عظیم روداد دیگر در نیوقت حضرت خاقان زمان روزی فرمودند کہ زبان دانی مردم از کثرت صحبت است بعضی از نزدیکان التماس نمودند کہ او میان را نطق فطریست انہیمنی محتاج صحبت نیست ان حضرت بہت امتحان انہیمنی در ویرانہ عمارتی احدی نمودہ چند طفل نوزاد در ان مکان گذاشتند و دایہائے زبان بستہ برائے شیر دادن میزدند چون چہار سالہ شدند حضرت خود بتماشائے انہا تشریف بردند از ان پرورش یافتہائے وادی بے زبان حریفی ظاہر نشد مانند کنگان با وازنا مشخص بہ ارتباط حرف بزبان می آوردند در نیصورت گفتار آنحضرت با امتحان رسید کہ فی الواقع زبان دانی از صحبت حاصل می شود چنانچہ نوزادگان را صحبت مردم ہر دیار کہ میسر شود زبان ہمان دیار یاد میگیرند قطع نظر از او میان کہ نطق جبلی دارند طوطی و شاکر کہ حرف زنی خاصہ انہا نیست از صحبت او میان حرفت سر می شوند طبیعت

ہر چہ درین عالم است از ان صحبت است
ورنہ کجا یانتی چوب بہائے نبات

دیگر از ساخہ غریبہ کہ رودادین است کہ فوجی از ملازمان سرکار والا برائے مالش
سرتابان نواحی اکبر آباد تعین شدہ بود و با متمدان محاربہ در میان آمد دوران فوج دو برادر از
قوم کھتری تر و دستمانہ می کردند قضا را کیے ازان ہر دو برادر دوران کارزار کشتہ شد نفسش اورا
درخانہ اوباکبر آباد آوردند و برادر دویم دران رزم ہچنان تر دومی کرد از آنجا کہ ہر دو برادر توانا
بودند و نقاش قدرت قادر مطلق چہرہ ہر دو برادر بیک و تیرہ متقوش ساختہ و مصور حکمت الہی
قامت و شبیہ ہما ہما بنجامہ صنع بعینہ یکے بتصویر در آورده بود **پیت**

میان شان نبودہ فرق اندک بعینہ ہر یکے چون ان دگر یک

بعد رسیدن نفس مذکور درخانہ چون خبر تحقیق نہ رسید کہ کدام کسے ازان ہر دو برادر کشتہ شد
و شبیہ ہر دو بے تفاوت یکے بود عورات ہر دو برادر در شبہ افتادہ برائے سوختن مسند
شدندان میگفت کہ شوہر من است ہمراہ این پیکر بیجان میوزم و این میگفت کہ شوہر
من است بر قاتل نفس خود را خاکستری سازم رفتہ رفتہ این مقدمہ نزد کوتوال شہر جوع
شد کوتوال این سانحہ را بعرض والا رسانید خاقان زمان آن ہر دو عورت را در حضور
مقدس طلبد کشتہ اشکناف حقیقت نمودند عورت برادر کلان کہ ازان تو امین ساختے
پیشتر تولید یافتہ بود گذارش نمود کہ بے شک شوہر من است مصداق اعتقاد من انکہ یک
سال منقضی امیثود کہ پسر وہ سالہ من فوت شدہ با نیر و غم فرزند عزیز بسیار بود شکم این را
چاک سازند اگر بر جگر داغ فرزند دہشتہ باشد شوہر من است بموجب حکم والا برائے
امتحان گزار وہ جراحان کار شناس شکم میت را شگافتند سورائے مانتہ زخم تیر بر جگرش
ظاہر گشت چون ایمنی بعرض اقدس رسید باعث تعجب گردید بحق شوہر شدن فرزند بلند
تیریت جگر دوز و آتشی است جانسوز جگر تراشی خنجر آبدار است و در دل ظراشی سنان خونخوار
مقارن اینحال برادر دویم ہمراہ فوج مذکور سلامت در شہر رسید ظاہر شد فی الواقعہ نفس
شوہر بہان عورنت و بر عقل و دانش ان زنکہ آفرین فرمودہ حکم برائے سوختن او صادر گشت
و آن زن مردانہ وار با پیکر بیجان شوہر خویش ہمراہی نمودہ در آتش عشق و محبت فنا کرد

گردید پیت

خسرو اور عشق بازی کہ نہ ہند وزن مباحث
کز برائے مردہ سوز و زندہ جان غولیش را

در بیان شیخرو ولایت پینه و بنگاله

در آن وقت سلیمان کرارانی که از امر اسکے بزرگ شیرشاه و اسلام شاه بود حکومت آن ولایت داشت و تا عهد خاقان زمان منسلط بود چون منعم خان خاننجانان بحکومت دیار شرقیه معین گشت بدفعات سلیمان مذکور جنگ در میان آمد و سلیمان عاجز شده اطاعت بادشاهی قبول کرده خاننجانان را ملاقات نموده تا ایام زندگی از انقیاد سرنتافت چون او قالب هتی گرد با بزرید سپر کلانش برسد حکومت نشست و بعد چند روز مسافر ملک نیستی گردید پس از وداود سپرویم سلیمان حاکم انولایت گشته دم استقلال زده سر از بندگی جناب والا برتافت منعم خان آمده جنگ شده قلعه پینه را محاصره کرده بدرگاه والا عرضداشت نموده استدعائے مقدم مقدس کرد و در عین برسات که از کثرت آب و غلاب راهها مسرود بود رایات عالیات نهضت فرموده در حوالی پینه نزول اجلال فرموده حکم بر محاصره قلعه شد و او و در خود تائب مقام دست ندید و باظهار اطاعت ایچی جناب قدسی فرستاد چون ایچی باستیلا عتبه فلک رتبه سرفرازی یافت حکم شد که داود ازین شقوق یکے را اختیار سازد اول ما و او تنها ورز مگه آمده مبارزت نمایم هر که فیروز مند شود ملک از او باشد و اگر دل برین نهند از مردم خود که بزرید شجاعت مشهور باشد برگزیند تا نیز یکے از بهاوران در برابر او فرستیم ازان هر دو دلاوران هر کس که ظفر یا بدن فتح از جانب او شود در صورتیکه این را هم قبول نکنند یکے از فیضان نامی که بوفور جرات و بعظم جسوت مذخوے ممتاز بوده باشد در معرکه بفرستند تا نیز فیل را انتخاب کرده بجنگ او فرستیم هر کدام که غالب آید فیروزی از جانب او باشد چون ایچی این احکام قدسی شنیده از حضور رخصت شده نزد او رسید و شقوق مسطوره گذارش نمود او بیچ یکے ازان قبول نه کرد و مقارن اینحال حاجی پور که آن روز سے اب گنگ است و محاذی پینه است بسی بهاوران نصرت مند مفتوح گردید و محاصره قلعه پینه نیز تنگ شد افغانان نقش ادبار خود در آئینه روزگار خود دیده و او را که مست پاوه سرکشی بود طوعا و کرها در کشتی انداخته بوقت شب روانه بنگاله شدند شورش و وحشتی عظیم در قلعه پید آمد بعضی افغانان از اضطراب دران تاریکی دریا را از کشتی نداشتند عزیزان بجز فنا شدند و فریقه که خود را در کشتی انداخته از غرط هجوم با

کشتی غرق گشتند و جمعی از کثرت انبوه بتلاش بر آمدن پایمال گردیدند و بندی که راه بیرون
بر آمدن نیافتند خود را از بروج دیوار قلعه انداخته بخدمت سنیستی ورشدند آنحضرت سحرگاه
پر حقیقت واقف شده قلعه را با ویاسکے دولت سپرده خود بدولت و اقبال تقاب فرمود
اسپ سواره از دریاسکے پن پن گذرشته تا شام سی که راه قطع کردند درین تک و حسین خان
پسر سلطان محمد عادل گرفتار گشته بقتل رسید و دیگر مخالفان نیز دران راه دستگیر گشته بعد
خانه در رسیدند و اکثر گرنجته جان سلامت بردند منظم

مخالفت گریزان	براه گریز	سپه در عقب راند با تیغ تیز
گریزان شدند ان دلیران همه		چو از شیر غرنده امور مه
چوان بد سگالان هر میت شدند		سپه بے نیاز از غنیمت شدند
همه راهزدشت و ز پشته بود		پراز خسته و کشته و پسته بود

از انجا منعم خان خاننجان را بالشکر گران بستیصال داد و دیدمال و تخیر بنگاله تعین کرده
در قسند معاودت فرمودند راجه تو در مل که درین هم خدمت شالیشته بتقدیم رسانیده بود
بنیایات علم و تقاره سرسرا ز گشته بر فاقه منعم خان مقرر گردید آنحضرت بعد تنظیم امور ان
ویار مراجعت فرموده از راه اجمیر بجزیارت روضه رضویه بدار السلطنت فتح پور نزل الجلال
فرمودند حکم شد که از اجمیر تا فتح پور در هر کوه چاه پخته و مناره بلند بجیت علامت کرده
احداث کنند و سراپائے مینار هائے از شاخهائے آهوک شکار شده با شد زمینت
بخشد تا هر وان را اعتقادی و دلیلے بوده باشد در اندک فرصتے چاه و مناره بر طبق
حکم و الامر تب گردید القصد منعم خان در بنگاله رسیده با داؤد جنگ نمایان کرده زخمی
گشت و اکثر امرایان نثار شدند و باقبال بادشاهی داؤد مغلوب گشته بندگی درگاه
والا قبول کرده پیشکش هائے لایقه و فیلان نامدار مصحوب پسر خود بجناب والا ارسال داشت
و راجه تو در مل از هم بنگاله خاطر جمع نموده بجنور رسیده بمنصب اشرف دیوانی سرفرازی
یافت بعد چند گاه چون منعم خان خاننجانان برگ طبعی در گذشت و داؤد قاپو یافته از عهده
خود برگشته سر بشورش برداشت بعد عرض مقدس خاننجان و راجه تو در مل بر سر او
تعین شدند ایشان در بنگاله رسیده بدفعات محاربات نمایان کرده منظر و منصور گشتند
و داؤد دستگیر گشته بقتل رسید سر او را بدرگاه والا فرستاده مورد عنایات شدند

از ان وقت فتنہ و فساد از بنگالہ رفع گردیدہ باعث امنیت گشت مصر

چراغ فتح برافروختند ز آتش تیغ

پوشیدہ نماز کہ در بلاد بنگالہ آغاز ظہور اسلام از ملک محمد نجیب تیار کہ از امرائے بزرگ سلطان
قطیب الدین ایبک بود گردیدہ و انان زمان آن ولایت در تصرف سلطان دہلی گشت در
سلسلہ قدرخان را کہ از جانب سلطان محمد شاہ فخر الدین جو نا بن سلطان عیاش الدین تغلق شاہ
بود فخر الدین نامی سلاحدار بقا بوسے کہ یافت کشتہ بر منہ حکومت نشست و بر سلطان فخر الدین
لقب گشت مدت حکومت دو ازودہ سال *

سلطان علاء الدین عرف ملک علی کہ عارض لشکر قدرخان بود با سلطان فخر الدین
جنگ کردہ غالب آمدہ اورا بقتل رسانیدہ لوائے حکومت بر افراخت مدت سلطنت
چهار سال و چہار ماہ *

سلطان شمس الدین عرف حاجی ایلیاس نوکر سلطان علاء الدین سردار لشکر گردیدہ
بر سر بکھنوتی رفتہ تمامی سپاہ را از حسن و سلوک و تدبیر با خود متفق نمودہ از راہ برگشتہ
بر سر علاء الدین آمد بعد از جنگ غالب گشتہ اقامتے خود را مسافر ملک عدم گردانیدہ
بر منہ حکومت متکلمن گشت در ان زمان فیروز شاہ اورنگ آرائے خلافت دہلی بود بہرابت
لشکر ببنگالہ تعین کردہ اما کارے از پیش رفت مدت حکومت بست و یک سال *

سلطان سکندر بن سلطان شمس الدین دو ازودہ سال *

سلطان عیاش الدین بن سلطان سکندر یا زودہ سال و چند ماہ *

سلطان السلاطین بن سلطان عیاش الدین یا زودہ سال *

سلطان شمس الدین بن سلطان السلاطین پنج سال *

- (۱) در تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۵ سلسلہ نوشتہ ۱۲۱۰ سال و چند ماہ۔ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۵ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲
- (۲) یک سال و پنج ماہ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۳ و ۵۲۳ *
- (۳) شانزودہ سال و چند ماہ۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *
- (۴) نہ سال و چند ماہ۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *
- (۵) ہفت سال و چند ماہ۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *
- (۶) ہفت سال و چند ماہ۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *
- (۷) نہ سال و چند ماہ۔ تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۶ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

راجہ کانس از زمینداران انولایت بود چون سلطان شمس الدین رحلت نموده و ارثی ازو
نماند راجہ مستلط گشتہ بر منہ حکومت نشست مدت پنج سال و چند ماہ *

سلطان جلال الدین بن راجہ کانس برائے خلافت اسلام ہوں رودہ سببہ و سک
بنام خود کرد مدت نوزدہ سال و چند ماہ *

سلطان احمد بن سلطان جلال الدین ہفدہ سال ^(۱۳) *

سلطان ناصر الدین بن سلطان احمد ہفت روزہ *

سلطان ناصر شاہ از احفاد سلطان شمس الدین دو سال *

سلطان باریک شاہ عرف ناصر غلام ناصر شاہ قابویافتہ سلطان ناصر شاہ را کشتہ
منہ آرائے حکومت گشت ثانی الحال امرائے اتفاق کردہ اورا کشتہ مدت حکومت
نوزدہ سال *

یوسف شاہ برادر زادہ باریک شاہ ہشت سال ^(۱۵) *

سلطان سکندر بعد چند روز امرائے اتفاق کردہ اورا معزول کردند *

فتح شاہ نہ سال و چند ماہ *

نازک شاہ خواجہ سراج شاہ را کشتہ بر منہ حکومت نشست ہر جا فوجہ سرا بود

طلبہ اسشتہ پیش آورد دو ماہ و پانزدہ روزہ *

فیروز شاہ نہ سال و چند ماہ *

محمود شاہ بن فیروز شاہ یک سال و چند روزہ *

(۱۱) ہفت سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۴ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۱۲) ہفدہ سال و چند ماہ - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۴ - ہفدہ سال طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۱۳) شانزدہ سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۳ *

(۱۴) ہفدہ سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۵ *

(۱۵) ہفت سال - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۵ *

(۱۶) ہفت سال و پنج ماہ - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۸ و طبقات اکبری صفحہ ۵۲۲ و ۵۲۵ *

(۱۷) سلطان باریک - تاریخ فرشتہ جلد دوم صفحہ ۲۹۹ - باریک شاہ طبقات اکبری